

-47-

77

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Folkmedicin.

Gulsot botades, om man tog och skrapade bort gult, som brukar finnas på gamla väggar, och tog in.

Hade ett barn matleda, skulle man skrapa med fingret i svinabvttan och ge det in.

Ryggskott bötades, om man lyfte ett gammalt hus.

Vårtor försvann, om man tog nio ärter och kastade i gårdsbrunnen, samt lagade att man kom under tak, innan ärtorna nått bottnen.

Tandvärk brukade man läsa bort. Vi hade hos oss en undantagsgubbe, som hette Nicklas, och han kunde läsa bort tandvärk, trodde han. Han tog några halmstrå, förde dem fram och tillbaka vid munnen och läste och "pluttrade på". Sedan skulle den sjuke spotta på dem och så kastades de på elden.

Folkmedicin.

Gulsot.

Matleda.

Ryggskott.

- 48 -

J. P.

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Kikhosta.

Om en pojk hade kikhosta, skulle man gå till en kvinna, som hade sin mors namn, och låta henne droppa tre droppar vatten genom sin vigselring och ge barnet. Var det däremot en flicka, skulle en karl, som hade sin fars namn, utföra samma handling, så blev barnet botat.

Ett annat medel mot kikhosta var märrmjölk.

Kikhosta.

Mistebär, Lm

- 49 -

Ingrid Kajsa Johansson

JB

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Fallandesjukan.

Fallandesjukan var en tråkig sjukdom. Om modern under havandeskapet såg slakt eller eljest blev skrämnd, kunde barnet få sjukdomen. Det fanns många medel mot den. Ett var det, att modern, om hon misstänkte något, tog det nyfödda barnet, lade det på golvet och trampade på det, under det hon sa: "Kan jag inte mer, så skall jag bota dig för den farliga fallandesjukan!". Det skulle hjälpa.

Själv blev jag skrämnd en gång under den kritiska tiden. Vi hade haft sån otur med kreatur och fått "sätta te" inte mindre än 14 kalvar och 11 grisar. Då fick min man det rådet av en gubbe, att jag skulle hugga huvudet av en sjuk kalv på tröskeln till lagårn. Jag ville inte, men var tvungen. Kreaturen blev bra, men jag var rädd för barnet. Då rådde mig min svärmor, att linda barnet, så fort det föddes, i ett tygstycke och sedan bränna upp det. Jag gjorde så, men barnet dog vid ett års ålder, annars vet jag inte hur det hade gått.

Fallandesjukan.

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Medel mot ögonsjukdom.

Medel mot ögonsjuk-
dom.

Det var en flicka, som hade ont i ögonen , och hon fick det rådet, att hon skulle torka sig i ögonen med duken som låg på altaret i en kyrka, men det skulle ske före soluppgången. Hennes mor var också med henne i kyrkan på julmorgonen innan ottan, men jag tror inte att det hjälpte.

- 51 -

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jif

Medel mot skärvan.

Om en person råkade trampa på en
orm kunde skärvan botas med den sko, han då hade på sig. Det
var bara att slå vatten i den och låta barnet dricka.

Medel mot skärvan.

- 58 -

J:7

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Skärvan.

Skärvan fick ett barn, om en person, som inte var anständig, såg det ligga naket. Det botades, om man tog ett plagg, som tillhörde den personen, och svepte barnet i. Jag har själv botat ett barn på så sätt.

Skärvan.

7.3

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Medel mot förstoppning.

Om en karlaperson led av förstoppning ansågs det vara bra att ta in blod från en hynda, och var det en kvinna, som var sjuk, skulle det vara blod från en hund. Farmor talade om att hennes svärfar brukade använda det medlet, och att det alltid hjälpte.

Medel mot förstoppning

Jif

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Likhy.

En havande kvinna borde ej gå nära en dödsbädd, ty då kunde barnet få likhy. Men om hon tvingades att närvara vid en dödsbädd, borde hon ha en röd näsduk och torka sig med, och på så sätt kunde hon skydda barnet.

Likaså borde en havande kvinna avhålla sig från att se ned i en grav, ty annars fick barnet skärvan.

Likhy.

Skärvan.

- 55 -

Jf

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Låta lik ta med sig sjukdomar.

Låta lik ta med
sig sjukdomar.

När en människa dog, var det vanligt,
att sjuka personer kommo, och bad att få vidröra liket. De
placerade då likets hand på det sjuka stället och bad: "Tag
med dig min sjukdom åt graven!" Det trodde man skulle hjäl-
pa.

- 56 -

2353

LURDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Onda bettet"

"Onda bettet".

"Onda bettet" ser ut som ett hästtagel, det brukar finnas i vatten, och var mycket vanligare förr än nu. Min mor blev biten och hon fick en förskräcklig värk i 18 veckors tid. Man menade, att det botades, om man virade en lapp om den finger man hade ont i (man fick det vanligen i fingrarna) och lät en person, som haft onda bettet men blivit botad, bita tre gånger i fingret. Då skulle den spricka.

- 57 -

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

J. g.

Drängen som ville hälsa på liket.

Farfär talade om, att när han tjänade i Skäft-
arp, var där ett ungt fästefolk och av dem dog flickan. Drängar-
na satte upp ett halvstop brännvin, att drängen inte skulle våga
sticka in handen genom fönstret, där flickan stod lik, och ta
henne i handen. Drängen menade, att det vågade han och en
kväll öppnade han fönstret, men så långt han stack in handen,
så långt svartnade den och det blev aldrig bra.

2353

Begravning. Förr förekom aldrig blommor vid begravning, utan förningen utgjordes uteslutande av mat, bröd, pannkakor, fårkött och sötost. Om ett litet barn dog skulle dock gudmor ge barnet en papperskrans, som tillverkades av därifrån särskilt skickliga personer. Det var olika kransar för pojkar och flickor, dels en enkel, rund krans, och dels en försedd med båge. Priset på kransarna var 67 öre eller en krona. Kransen sattes fast på kistan, men den följde ej med ner i graven, utan innan kistan sänktes ned, var det alltid någon, som gick fram och tog bort kransen. Den fördes sedan med hem och gömdes av föräldrarna som ett minne efter det döda barnet.

Begravning.

2353

Begravning.

Begravning.

Vid begravningar brukar man sätta upp små granbuskar på båda sidor av vägen, dels utanför sorgehuset, dels under vägen utanför gårdar, där det bor släkt och vänner, som på detta sätt vilja hedra den döde. Vidare strör man ut granris, ofta i olika figurer, t. ex. begynnelsebokstäverna i den dödes namn. När min far dog, gjorde vi bokstäverna P J S av hackat granris. Han hette nämligen Petter Jans-son. När min syster begravdes, hade man i byn lagt två rader av hackat granris, en på vardera sidan av vägen.

Social
historia

- 60 -

Ulla Jonsson
1929

72

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Begravning.

Gravar, som inte sköttes och ansade, brukade man förr schakta om för att sen använda platsen till nya lik. Min gubbe var med en gång, och han sa, att det var rent ynkligt att se alla benen. Där var käkaben med och utan tänder och skallar med hår på och bitar av kistan, och det lades allt i en gemensam grav. Men dessutom hittade de en hel del, som den döde fått med sig i kistan, bl. a. flaskor med brännvin i, ty förr skedde det ofta, att man skickade med liket både brännvinsflaskan och tobakspungen.

Begravning.

-61-

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Kvinnan, som inte kunde dö.

Farmor talade om, att det en gång var en gumma, som låg döende men inte rädde med att dö. "Hur skall jag kunna dö," sa' hon "jag har sju barn, som jag skulle framfött men som jag förhindrat, och nu stå sju andar omkring min bädd, och alla be ont för mig." Först sedan de hämtat prästen och han talat och bett med henne, kunde hon sluta.

Kvinnan, som inte kunde dö.

- 62 -

etc

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Kreaturen inne i stugan.

När mina föräldrar på 1830- eller 40-talet flyttade till Sandvik, hade folket, som bott där före dem, haft kreaturen inne i stugan. I ett hörn stod en gris, i ett annat en kalv och i det tredje ett får. Dessa stodo bundna, men fåran hade lamm, och de fingo fritt gå omkring i stugan. Under sängen hade hönsen sin plats. Det senare kunde man allt få se på många platser.

Kreaturen inne i stugan.

Imåland
Mistlar sv.

- 63 -

uppt. Olof Lennander
1929. M:a

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

(Julbröd vid vårarbetet.

Julbröd vid vårar-
betet.

Vid julen brukade mor alltid lägga undan ett bröd och ett stycke julost, och det bars sedan på våren ut till den som "vårade". Han åt därav och delade även med sig åt dragaren, hos oss en ko.

- 64 -

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mid.

2353

Sed efter slutad kornskörd.

När man hade skurit sista kornet, skulle Sed efter slutad
man ta några strå, vira tillsammans och sätta ned i jorden, kornskörd.
Sedan skulle man kasta skäran bakåt över huvudet. Om den då
satte sig i marken och stod, skulle man leva det året, men
om den blev liggande, skulle man dö innan året gått.

Småland
Måb. tid
Måb. tid
år 1929

- 65 -

Sgt Olof Svander

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tröskning.

Tröskning.

Min mor talade om, att i Jonsbro gick man upp kl. 2 och 3 på morgonen och tröskade till dagningen. Under dagen sysslade man sedan med annat arbete. I ett hörn av logen lades då tre stemar, en i botten och två på sidorna, och på denna härd brändes tjärved. Det var den belysning man hade.

Var det en stor loge, lade man ut två rader neker med axen vända in åt mot varandra, 6 till 8 neker i varje rad. Därefter tröskades med slaga. Efter en stund vändes säden, så att det, som legat underst kom överst, men axen alltjämt vända inåt. När det var färdigtröskat, ristades halmen med händerna eller med en "klynna", buntades samman i en "buka" eller kärve och lades å sido. Säden risslades så i stora säll och kastades med skyffel samt lades i bingar.

Innan säden maldes, ugntorkades den alltid. Efter varje bak var det vanligt att stoppa ugnen full med säd.

-66-

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Julfirande.

Långt före jul började förberedelserna för högtidens firande. Det slaktades, bryggdes, stöptes ljus, bakades m.m. Mor brukade alltid baka en 20,39 brödkakor att ge bort åt fattiga, som vid jultiden brukade gå omkring och tigga. Till julen brukade hon baka tre sorters bröd: av värråg, av råg och havre tillsammans samt av siktemjöl. Dricka bryggde hon på en skäppa malt, och det gav 26 liter dricka.

Dagarna före jul skulle det fejas och göras fint i stugan. Såpa fanns inte på den tiden (i min barn- och ungdom), utan golvet skurades med tillhjälp av sand, vatten och en stor "birkekest" och torkades med "mås", som hämtades i skogen, varpå det beströddes med hackat granris eller nappat enris.

Till julafton skulle om möjligt allt arbete med tröskning och dyl. vara undanstökat, och jula-veden huggen. Det skulle vara torr, fin granved, som sprakade bra, och den lades inte på spiselhällen utan den skulle stå och brinna. På julaftons förmiddag, innan vi doppade i grytan, skulle stugan prydas. På väggarna sattes s.k. julapapper, som sparades från år till år och voro försedda med bilder, före-

Julfirande.

2353

ställande Betlehems stjärna och herdarna, krubban och barnet, de tre vise männen och andra bibliska motiv. I taket spikades juladuken opp. Det var en stor vit linneduk, som i mitten pryddes med den grannaste kluten en hade, och i spikarna hängdes äpplen. En annan prydnad var julkronan, vanligen av råghalm och smyckad med färgade ulltappar, pappersbitar och dyl. Lisa i Wret brukade göra takkronor av "stickespeter", som hon stack i ärtor, uppmjuknade i vatten. Kronorna hängdes sedan i ett hästtagel och svängde av och an för minsta pust.

Till varje jul tog man fram det s.k. äpplaträet. Äpplaträet en träställning, som skulle efterbilda ett verkligt träd. Från en mittribba (stammen) utgingo mindre ribbor (grenarna) vinkelrätt åt åt två sidor och kortare, ju längre upp på stammen de sutto. På grenarna funnos små stift, på vilka äpplen trädde. I toppen satt vanligen tre äpplen, på första grenparet sex, tre på vardera sidan om stammen, på det följande åtta, och på det understa grenparet tio äpplen, fem på vardera sidan om stammen. Äpplaträet spikades fast vid fönsterposten, så att det syntes ut.

I fönstret ställdes även ~~de~~ ^{längs väggen} till julen stöpta talgljus på lut mot fönsterbågen, och där fick de stå till 20-dag Knut. Ljusstakar fanns det av olika slag. Ganska vanliga voro stakar av hjorthorn för tre ljus. Det ansågs vara bra att

2353

skrapa från hornet och ta in mot giktvärk.

Kl.12 skulle arbetet på gården vara slut och då skulle djuren vattnas, för skedde inte det tidigt, blev man inte i tid färdig med grödan följande år. Samtidigt togs gödslen ut och täcktes gödselhögen med hackat granris, för att det skulle vara fint och snyggt. Under juldagarna skulle det inte "mörkas" varken i stall eller lagård.

Kl.1 doppade vi i grytan Därvid förekom det rikligt med sovel, som lades upp på stora, svarvade och "utkruserade" träfat och då bjöds även på julasupen.

Efter dopp i grytan skulle alla tvätta och klä om sig och så skulle kreaturen ha kvällfoder, då de vanligen fick smaka både julbrödet och juldrickan.

Den mat, som bjöds på julaftonen, var både riklig och kraftig. Det var bröd och smör, lutfisk, gula ärter och fläsk, kött, korv, sylta och pannkaka. Efter meraftonen brukade vi allasitta runt det stora bordet i stugan, och var och en av oss fick läsa ett stycke högt ur bibeln och så sjöng far julsalmer för oss.

Det var ganska vanligt, att folket i byn gick omkring och såg, hur grannen hade det, men man gick

Så har jag nog hört talas om, att de döda skulle fira sin julotta i kyrkan före de levande och att det då inte var nådigt för en levande att komma dit, men hur det är med den saken vet jag inte.

- 70 -

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Juldagen skulle vi det första vi gjorde bita i ett äpple, varför minns jag inte nu. Den dan skulle hönsen ha hampfrön, och man menade, att lika många frön de åto, lika många ägg skulle de värpa under året.

Annandag jul skulle alla barnen ha frukost på sängen.

Dagen efter trettondeda'n kallades Farängla-da'n, och då fick man inte spinna, för då blev fåren yra.

Småland
H. H. Skabo
Sm. Skabo
Mjst år 1929

- 71 -

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mjst år 1929

Per. av J. Johanson
Mjst år 1929

Långfredagssed.

På långa fredag bad sig grytan om fritt, så man förr i världen. Då skulle man ej koka något utan då brukade man äta stinnkakor, som tillagades av vassle och kornmjöl. Det var nämligen vanligt att ysta skära torsdag, och då fick man vassle.

Långfredagssed.

Sm.
Mistulis

- 74 -
Olle Kevander

OK
Nik

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Påsk.

På påskdagens morgon dansar solen i glädje över Trälsarens uppståndelse. Men den snurrar inte runt utan den hoppar upp och ner, och det är ingen lögn utan klarer sanning, för de har jag sett inte en utan många, många gånger. Det är inte omedelbart när den gårtupp utan när den varit uppe en 5, 10 minuter. När barnen var små, ville de, att jag skulle väcka dem på påskmorgonen, så de fick se solen dansa, och det gjorde jag ofta. Man kan se det var som helst, både inne och ute, men det sker endast på påskdagsmorgonen.

Påsk.

-73-

Pia

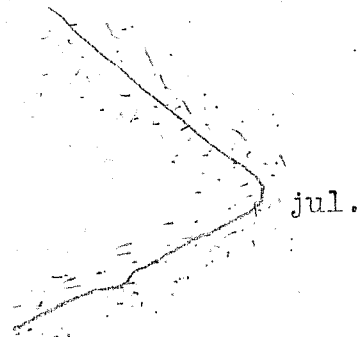
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

1

Anders Petter i Skaftharp brukade läsa på "vinterbrötan" (vintergatan), hurudant vädret skulle bli. "Vinterbrötan" bildar liksom en "klynna" på himlen och i själva "klynnan" är julen. På det ena benet kan man se, hurudan väderleken blir före jul, på det andra hurudan den blir efter jul.

Teckning av sagesmannen över "vinterbrötan":

73-75.

Väderlek och väderleks-
(märken)

P.a

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 74 -

Pia

2353 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förr fanns det en dag, som kallades "hete stenen".
Om den brukade de gamle säga: "När hete stenen kommer i sjön, bli
sjöarna inte roliga att gå på!"

- 75 -

Pia

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Sådant vädret var på de 40 martyrernas dag,
(den 8 mars enligt gamla almanackan) sådant skulle det bli 40
dagar framåt.

Imo.
Klubb tid
Nitteläns för
1929

- 76 -

Uppf. Olli Levander
Ber. J. Johansson, Nitteläns

2353

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tro och sed knuten till djur.

Om man ser en torbagge ligga på ryggen och vänder den om, får man sju synder förlåtna.

Fannemannen guldpyttan (nyckel- "Guldpyttan" piga) skulle man sätta den på sin hand och säga: "Guldpyttan, guldpyttan flyg, i morgon blir det vackert väder!"

När vi som barn sprang och le- "Snigel" tade efter korna på kvällen och fick se en snigel, sa vi alltid: "Snigel, snigel snälle,

var är min ko i kvälle?"

Då skulle det gå lättare att hitta korna hade man sagt oss.

När ugglan skrek om kvällarna "Ugglan" blev det snart antingen "barsel eller joröl" (dop eller begravning)

När skatorna komma fram till huset "Skatan" husen och "kvaddra" (skratta), kommer det främmande.

Tro och sed knuten
till olika djur.
Torbagge..

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- Om spindeln hade man följande ramsa:
"Spinn, spinn dottern min,
i morgon kommer friarna din,
byxelös och skjortelös,
änden hänger ute."

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Medel mot sorkar.

När man hade tvättat et lik, skulle tvätt-
vattnet slås på sorkhögar, så försvunno sorkarna.

Medel mot sor-
kar.

-79-

P. 6

2353

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Försiktighetsåtgärd.

Man skulle noga akta sig för att svedja råttor, ty annars åte råttorna upp så mycket kläder man hade. Det var en en bonde, som "swojde" en råtta, och han fick så mycket råttor i huset, så han blev av med allt vad han hade.

Försiktighets-
åtgärd mot råttor.

Finland
Möbo hd
Misteläe län
1929

Uppf. Olli Leander
Kus. Kajsa Johansson
född 1851 i Misteläe 2353

Den bergtagna fåran.

En gång hände det, att en fåra kom bort för mina föräldrar, och det fanns ingen möjlighet att få den tillbaka, hur mycket vi än letade. Då gick mor till Stina i Karshult för att få hjälp. "I behöven inte leta efter den", sa Stina, "Fåran är bergtagen, men säj till din karl, att han hugger en yxa i fårakätten i stockens längdriktning, så kommer fåran tillbaka av sig själv". Far gjorde så, och en kväll stod fåran mycket riktigt i kätten, utan att vi visste, hur den kommit dit.

Den bergtagna fåran.

Lin.
Hugo Karl.
Mistela's br
1929

Upp. Ollie Levander - 81 -
Kas. T. Johansson
född: Mistela's

Pic

2353

Den egendomliga björken vid Sandvik.

För över 50 år sen stod det en egen-
domligt formad björk öster om åkern vid Sandviks lagård, åt ledet
till. På stammen ett stycke ovanför ~~trädet~~ fanns det tre stora hugg,
och de syntes mycket tydligt. Om deras tillkomst berättade de gam-
le: En gång skulle en karl hugga ned björken, men när han hade huggt
tre gånger hörde han en röst, som sa: "Hugger du mig får du fö'an-
tingen en tosing eller en kryppling!" Då blev mannen förskräckt
och vågade ej hugga ned den. Min far tordes inte heller röra den.
För en 50, 60 år sen blåste den emellertid ner under en häftig storm.
Men far ville inte använda den utan högg av kvistarna och brände
upp alltsammans på stället. Inte en kvist fick vi ta hem

2353

Skirs källa.

Skirs källa

Skirs källa heter en gammal offerkälla på Hulleviks marker i Mistelås socken. Där har folk sedan lång tid tillbaka offrat pengar, varefter de druckit av källans vatten och även tvättat sig däri för att bli kvitt sjukdom och elände. Brödvid källan skall det ligga två kittlar fulla med pengar nedgrädda. En gång hade Hulleviks-borna dragit ut för att gräva upp de där kittlarna, men bäst som de höllo på, sågo de alla husen uppe i byn stå i ljusan låga. Då kastade de sina redskap och sprungo hem, men då var allt som det skulle och av eldsvåda syntes inte ett spår. Sen den dagen har man aldrig vågat gräva efter skatten.

Småland
Mittels pr. Allb. h.
1911. 1919

- 83 -

Alf. Graner
Per. Engstr. Kajen / Olsson P. f.

2353

UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Den stora solförmörkelsen 1851.

1851 var det en total solförmörkelse. Prästen uppmanades i sin predikan söndagen innan folk att inte se upp mot himlen, ty det var skadligt. Ville de ändå se solen, skulle de ta fat, fyllda med vatten och sätta på marken, så att solen speglade sig i det, och så följa solförmörkelsens förlopp i vattenfatet. Det gjorde man också. När hela solen var försvunnen, blev det kolmörkt. Kreaturen, som voro ute i markerna, trodde att de försenat sig och gingo hem, Men det började ljusna så fort en liten skära av solskivan visade sig.

Den stora solförmörkelsen 1851.

- 84 -

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

P. f

2353

Eldkvasten på Rymmen.

Min mor talade om, att en gång
när hon skulle ro över sjön, såg hon ett ljus, stort som en
kvast, komma mot sig. Hon rodde och rodde allt vad hon orkade
men eldkvasten kom allt närmare. Slutligen lyckades hon komma
i en vik, och där försvann kvasten. Men efteråt blev hon väl-igt
digt medtagen.

Eldkvasten på Rymmen.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Husförhör.

Husförhör.

Varje år i oktober månad var det husförhör i de olika rotarna, för oss på Tagels herrgård hos gamle baron Rappe. Han var alltid själv närvarande och lika så prästen i Slätthög. Därvid fick alla läsa innantill ur bibeln, varjämte ungdomen förhördes i katekesen. När jag var åtta år gammal, var jag för första gången med på ett husförhör. Då kunde jag katekesen till Den senare tavlan, året därpå till 3:e artikeln och följande år hela katekesen jämte kort religionshistoria, hustavlan, syndabekännelsen, morgon-, afton- och bordsböner, morgon- och aftonpsalm, de sju konung Davids botpsalmer, Laurelii spørsmål och S. Athanasii Symbolum. "Kan du verkligen hela katekesen?" frågade Bark, som då var präst i Mistelås. "Ja-a," svarade jag en smula försagt. Då var han illmarig, Barken, och frågade mig på Erinnran för Skol-lärare, som står först i boken, och det hade jag inte läst på, men Anna Stina, syster min, stod bredvid, och hon kunde det och började läsa det utantill. Men då sa Barken: "Jag gjorde dig orätt, det här hör egentligen inte till katekesen."

Efter varje husförhör fick vi gå in i köket och få mat. Åt var och en delades det ut en fjärdedels kaka bröd med smör, ost och pannkaka på.

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

För en 50 eller 60 år sen lagades all mat Inredning och bo-
inne i stugan. och där fanns även bakugnen. Golvet gjordes hag.
av ohyvlade, illa sågade bräder och täcktes ej av mattor.
Men på söndagarna när folket kom från kyrkan och till högtiderna, skulle där strös hackat granris eller nappat enris. Väggarna voro av stockar, som voro omålade. Tapeter förekom ej, men till jul brukade man fästa upp s.k. julpapper med bibliska motiv. På ena väggen, vid spisen och under ett fönster, stod en säng, som kallades hystol. Den skulle alltid vara uppbäddad med de finaste och bästa sängkläder huset ägde. Vid samma vägg men i andra ändan av stugan stod en annan säng, som användes i vardagslag. (Hystolen kom till användning blott när man hade främmande) Den var, liksom hystolen väggfast. På dess bottenbräder lades halm och ovanpå den ett s.k. bosstäcke, en vävnad tjock som våra tras mattor men gjord av vita trasor, annars vävd på samma manér som dessa. Där ovanpå låg sedan lakan och täcke eller vanligare fällar. Bolstervar förekom ej. Runtom sängen brukade man hänga "sängkappor", som fästades i taket vid en smal list. Dessutom förekom sängskåp. De räckte från sänggaveln och till taket.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Servisen.

För i världen hade man inte så vidlyftig servis som i våra dagar. Man satte t.ex. in två stora träfat, ett med mjölgröt och ett med mjölk, och ur dessa åt hela familjen med var sin träsked, som efter måltiden lades ner i en låda under bordet, ofta utan att diskas. Vid festliga tillfällen lades sovlet upp på svarvade, "utkruserade" träfat, försedda med fot. Förningen till kalas och gillan, vilken i min barndom vanligen utgjordes av gröt, förde man med sig i grötbyttor, ofta vackert målade och utsirade. Som dryckeskärl användes tennstop, som fick gå laget runt, och sötosten lades upp på tennfat.

Servisen.

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Ugnsspjäll.

Ugnsspjäll.

Ugnsspjället utgjordes på många ställen av en lucka, som stängdes utifrån. På ett håll använde man blott en träplatta med ett skaft och omvirad med en trase, och denna sköt man innifrån upp i pipan.

Småland
Källa
Kittlas
1781/29.

-89-

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Anders Olof Rosander
2353 Per. O. Tjansson
Mistilöj

Jäst vid bak.

Vid jultiden när man bryggde tog man alltid vara på den jäst, som avsatte sig i botten på karet och av denna bakades små kakor med ett hål i mitten. De träd-
des upp på ett snöre och användes som jäst vid bakning. Dagen
före skulle de läggas i vatten, då de upplöstes och sedan
rördes detta in i degen.

Jäst vid bak.

-90-

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

U. 2

2353

Midsommarjäst.

Midsommarjäst.

Midsommarda'n innan solen gick opp skulle man gå ut tigade och fastande, ta ett vitt kläde och bre ut på marken och samla opp daggen i det. Om det inte blev tillräckligt fuktigt fick man doppa det en smula i vatten från en källa. Sen skulle man gå in, vrida ur det våta i en kopp och blanda mjöl däri samt låta det stå ett par dagar, då det började pösa och jäsa. Denna jäst sparedes sedan och användes vid bak ända till jul, då man gjorde drickajäst av jästen, som var kvar efter bryggningen. Jag har själv provat och gjort midsommarjäst och vet att det går förträffligt.

2353

Ystegille.

När man förr skulle ysta, brukade man anordna ystegille. Då samlades byns gummor hemma hos varandra på överenskommen dag. "Passar det sej att komma hem till mej och ysta i morgon?" kunde en gumma fråga. På bestämd tid kommo då gummorna och hade med sig en spann mjölk var. Denna slogs i en stor kittel, och sen skulle det först bjudas på kaffe och mycket kakor. Sedan uppvärmdes mjölken och ystades med ostlöpe. När den stått en stund, östes vasslen bort och osten lades med händerna i en handduk, som placerades i en korg. Sedan klämdes den och kramades tills vasslen runnit bort, varefter ostarna lades i en torr handduk och saltades på ytan, för att inte mögla. En annan dag samlades man hos en annan gumma och så gick det hela laget runt.

Ystegille.

Ostlöpe gjorde man av "vänstern" i kalvens mage. Osten i den togs bort och lades i ett fat och sen tillsattes grädde, och stundom brännvin och kummin. Detta fick stå ett dygn, varefter det syddes in i det väl rengjorda skinnet, samt torkades och kunde sen användas många gånger.

- 92 -

U. f.

2353 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förgjord smörkärning.

Året 1862 hade vi så gott om mjölk och grädde, men det var alldeles omöjligt att kunna kärna smör. Mor kunde ta kärnan full med grädde och hålla på en hel dag och arbeta, men grädden bara pöste, och det blev inte mer smör av 'et, än jag kan ta i handen. Då talte hon om det för en gumma, Rydmans svärmor förresten, och hon sa: "Det skall väl gå och hjälpa. Du ska bara ta och tvätta kärnan väl. Lägg sen ett sticke kors i botten och krut ovanpå och tänd eld, men lägg en handduk över kärnan, så att röken stannar i den." Sen ska du tvätta kärnan ren!" Moragjordens så, och då gick det bra att kärna. De ville påstå, att det var en, som bodde i närheten, som kunde få hur mycket smör som helst av en liten mjölkslick, men hur det var med det vet jag inte närmare, om det nu hade med vår otur med smör att göra.

Förgjord smörkärning.

Mistela's, Sm.

- 93 -

U. g

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Lämplig tid för slakt.

Enligt gamla almanackan var oktober slaktmånaden. Det upprätthöll man emellertid inte så noga. Däremot var man mån om att slakta i ny, ty då skulle köttet räcka längre. Slaktade man däremot i ne krymte det samman fortare.

Lämplig tid för slakt.

-94-

U. i.

2353

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förbud mot spinning.

I påskveckan och på far-
ängladan (dan efter trettondan) fick ingen spinna, ty
då blev fåren yra under året. Vi hade en gång en kvin-
na inneboende hos oss, och hon spann på farängladan.
Frampå våren fick vi ett lamm, som var huvudyrt och ba-
ra snurrade runt. Inte vet jag hur det kom sig, men att
det hade nåt samband med spinningen är väl troligt.

Förbud mot spinning.

-95-

U. h.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2353

Vävning.

Förramenade män, att första inslaget
i en väv skulle vara ett halmstrå eller ett linnebast,
(av lind) för att ingen skulle kunna förgöra väven.
När den sedan var färdig, borde en mansperson klippa ner
den, men vad det skulle va bra för, har jag glömt.

Vävning.

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hur man sprängde sten förr i världen.

Hur man sprängde
sten förr i världen

Min farmor berättadeMin farmor berättade, hur hon som
nygift fick gå och bära ved åt sin svärfar och lägga
runt omkring stora stenar ute på åkern. Gubben satte
sedan eld på veden, och när stenarna voro riktigt glöd-
heta, slog han kallt vatten på dem, då de sprack sönder
i flera bitar.

Acc.nr. 2353

Ingrid Kajsa Johansson

Född i Mistelås 1851.

Nuvarande vistelseort:Mistelås.

Huvudsakligaste vistelseort:Mistelås.

2353

Upptecknat

av

Olle Levander

sommaren 1929.

97

Register.

	sid.
Jättekast.....	1
Spånakäringen i Sjuhults Norregårds hage.....	2
När lbäckahästen ville bjuda barnen på ridtur.....	3
Ormar	4
Maran	5
Dödsvarsel	6
Byggnadsvarsel.....	7
Våd:Ljus och nödrop på sjön Rymmen	8
Hur man bar sig åt,när hästen ej ville gå.....	9
Kristallskådning:se sin tillkommandes bild i vattenglas ..	10
Spådomskonst: Gumman,som kunde förutsäga,vad som komme att ske.	11
Käringen som kunde se i det fördolda	12
Hur Stina i Karshult fick sin vishet	13
Barn med övernaturliga egenskaper:söndags- och torsdags- barn, barn med segerhuva.....	14
När Crusander drev ut Skam ur sin kammare	15
Skolgång i Mistelås socken för c:a 70 år sen.....	16
Jordälven.....	19
Vilsegång och medel däremot	20
Tillvinna sig kärlek	21

Förgöra kreatur	22
Stjåla kraften från grannen	23
Dödingaben: plåga en fiende	24
Naglar och hår	25
Om pengar:hittade pengar,offer,gömda skatter o.s.v.	26
Stål,svavel och en päng mot bergtagning.....	27
Stål mot trolldom	28
När det fanns vargar i Mistelås socken.....	29
När träden och djuren kunde tala.....	32
Grötrim	34
Gåtor	35
Den bergtagna kvinnan	42
Åtgärder vid barndop	43
Lysning och lysningsgåvor.....	44
Tigga ihop säd till bröllop	45
Sjukdom:Barnsängskvinnan som råkade ut för en "utsändning"....	46
<u>Folkmedicin:</u>	
Medel mot gulsot,matleda,ryggskott vårtor,tandvärk.	47
Medel mot kikhosta	48
Medel mot fallandesjuka	49
Medel mot ögonsjukdom.....	50
Medel mot skärvan.....	51
Medel mot förstoppning.....	53
Likhy.....	54
Låta lik ta med sig sjukdomar	55
"Onda bettet"	56
Drängen som ville hälsa på liket.....	57
Begravning:minneskransar vid barnbegravningar,granar utefter vä- gen,figurer av hackat granris;omschaktning av kyrkogården....	58-60
Kvinnan,som inte kunde dö.....	61
Kreaturen inne i stugan.....	62
Julbröd vid vårarbete.....	63
Sed efter slutad kornskörd.....	64

2353

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tröskning.....	sid. 65
Julen och julfirandet	66-70
Påsk:solens dans påsmorgonen.....	72
Långfredagsseä	71
Väderlek och väderleksmärken	73-75
Tro och sed knuten till olika djur:torbagge, "gullpytta", snigel, uggla, skata.....	76
Medel mot sorkar.....	78
Försiktighetsåtgärd mot råttor.....	79
Den bergtagna fåran	80
Den egendomliga björken vid Sandvik	81
Skirs källa (offerkälla).....	82
Den stora solförmörkelsen 1851	83
Eldkvasten på Rymmen.....	84
Husförhör	85
Inredning och bohag i stugan	86
Servisen	87
Ugnsspjäll	88
Jäst vid bak.....	89
Midsommarjäst.....	90
Ystegille	91
Förgjord smörkärning	92
Lämplig tid för slakt	93
Förbud mot spinning	94
Vävning	95
Hur man sprängde sten förr i världen	96